

MOZART/ERSO/VAVILOV

TOOMAS VELMET

Wolfgang Amadeus Mozart (1756 – 1791), Klarnetikontsert A-duur KV 622, Serenade in B (Gran Partita) KV 361. Toomas Vavilov (klarnet), Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, dirigent Toomas Vavilov. Eesti Rahvusringhääling 2007, ERRCD0001

Klarnetikontsert on Mozarti üks viimaseid oopusi, jäädes oma loomisajalt ooperi „Võluflööt“ (juuli 1791) ja Reekviemi (detsember 1791) vahele (september – oktoober) tema viimasel eluaastal. Serenaad puhkpillidele B-duur on valminud varem, Mozart kirjutas selle arvatavasti suures osas 1781. või 1782.

aastal Viinis, avalik esiettekannet toimus Viinis 1784. aastal (vt tekstikriitiline „Neue Mozart-Ausgabe“). Teose 1803. aastal ilmunud esmatrüki on pealkirjaks märgitud „Grande Serenade“, millele hiljem on käsitsi lisatud „Gran Partita“ (ei ole kindel, et Mozarti enda poolt, sest käekiri ei kuulu asjatundjate arvates talle). See on ulatuslik, seitsmeosaline teos, mis kestab pisut üle neljakümne viie minuti ja on kirjutatud 1780. aastail Viini aristokraatia juures moodi läinud (puu)puhkpilliansambli, nn *harmonie* koosseisule. Sageli tehti *harmonie*'dele transkriptsioone populaarsest ooperimuusikast. Ka Mozart on seadnud *harmonie* standardkoosseisule numbreid näiteks oma „Haaremiröövist“, „Don Giovannist“ ning „Così fan tuttest“ ja teistest. Levinuim oli nn kahekordne puhkpillide koosseis: st 2 oboed, 2 klar-

netit, 2 metsasarve ja 2 fagotti pluss kontrafagott või kontrabass. Serenaad B-duur on loodud aga tavakoosseisust suuremale, siia on Mozart sobitanud 2 oboed, 2 klarnetit, 2 bassettsarve, 4 metsasarve ja 2 fagotti ning kontrafagoti. Seega on siin rohkem levinud kaheksa asemel kolmteist instrumenti. Serenaadi osad sobivad ettekandmiseks ka täiesti iseseisvate paladena kas kontserdil või pidulike vastuvõttude taustamuusikana. Kuulus Viini kuninglik Harmonie (Kaiserliche-Königliche Harmonie ehk Kaiser's Harmonie) tegutses 1837. aastani. Ehk vajaksime tänapäevalgi mingit sama laadi kooslust, mille helitugevus summutaks aeg-ajalt kokkutulnute jutuvada? Sellist repertuaari jätkub serenaadide, kassatsioonide ja divertissementide näol lõpmatuseni, rääkimata seadetest. Klarnetikontsert (KV 622) on autori

viimane instrumentaalkontsert, tema teoste hulgas aga tildse kolmas, kus on tegemist sooloklarnetiga. Ülejäänud kaks on ansambliteosed, kus võrdsena teiste hulgas soleerib klarnet: Trio klarnetile, vioolale ja klaverile *Es*-duur „Kegelstatt“ (KV 498) ja Klarnetikvintett *A*-duur (KV 581). Kontserdi originaalkäsikiri on tänaseni leidmata, oletatakse, et ta jäi koos mõnede teiste käsikirjadega teose esmaesitaja, Mozarti vabamüürlasest loozikaaslase, klarnetivirtuoosi Anton Stadleri (1753 – 1812) kätte. Teine, Albert Einsteinilt pärinev versioon kinnitab, et käsikiri oli nende hulgas, mis Mozarti abikaasa Constanze kinkis Preisi kuningale pärast Mozarti surma. Kontserdi tänapäeval kasutusel olevad noodiväljaanded toetuvad 1801. aastal Viini kirjastaja Johann Anton André publitseeritud trükisele. Klarnetikontserdile eelneb teostest veel lõpetamata jäänud *Allegro G*-duur bassett-sarvele, millest oli säilinud kaksteist lehekülge ja mille materjali on Mozart kasutanud kontserdi esimeses osas. Nii palju ajaloolisest taustast.

Artikli autori meelisteosteks klarnetirepertuaaris on kahtlemata Mozarti loodu, lisagem neile veel ka Johannes Brahmsi vastavad oopused. Kõnealune CD „Mozart/ERSO/Vavilov“ on kaunilt kujundatud (kujundaja Erik Teemägi), st tegemist ei ole mitte standardse kiles plastikkarbiga, vaid hoopis inimlikuma, hea maitsega puna-musta pappkaanega kujundusega, mille illustratsioonidel ei jää märkamata Mozarti ja Vavilovi mõningane sarnasuski (vt lk 9: B. Krafti W. A. Mozarti portree 1819. aastast ja Kaupo Kikkase tehtud Toomas Vavilovi fotoportree). Plaadi saate tekstiks on hästi loetav ning värskelt mõjuv, paraja pikkusega tekst, autoriks muusikateadlane Maia Lilje.

CD avaneb Klarnetikontserdiga, mis on salvestatud 17. – 18. jaanuaril 2006 Estonia kontserdisaalis, seega päris Mo-

zarti juubeliaasta algul. Ma ei teagi, kui paljud eesti suurepärased klarnetistid on saanud kõnealust Mozarti kontserti orkestriga avalikult esitada, mõnelgi on olnud võimalus seda salvestada ning salvestus heliplaadil välja anda. Mingisuguseid tänaseks juba tuhmunud muljeid on mul Juhani Kaljaspooliku, Roland Kriidi ja vist ka Vahuri Vurni Mozarti esitustest, siiani on vaieldamatult muusikaständmusena meeles Hannes Altrovi ja Neeme Järvi koosmusitseerimine.

Toomas Vavilovi (solist ja dirigent) Mozarti Klarnetikontserdi ettekanne läheneb oma õhulisuse ja pretensioonitusega Kalle Randalu Mozarti esitustele. Ei oska aimata, kui suur või väike oli salvestusel ERSO keelpillide koosseis, kuid Estonia tühjas kontserdisaalis kõlasid orkestri *tutti*'d küllalt mahlakalt ja samas jätkus seal, kus vaja, ka saaterolilis operatiivset paindlikkust, vaatamata asjaolule, et dirigendil oli huulil pill ja et ta oli manuaalseltki sellega seotud, seega jäi dirigent Vavilovile üle vaid keha-keel. Ei julge kindlalt väita, aga tundus, et partituuri läbipaistvus paranes esituse jooksul, muutudes *Adagio*'sse jõudes päris ideaalseks. Igaveseks jääb vist lahendamata probleem, mis puudutab artikulatsioonimärkide ühest mõistmist Mozarti tekstis. Küllap on need subjektiivselt mõistetavad ning selleks ka jäävad. Sellega tasub pead vaevata. Mozarti Klarnetikontserdis on minu meelisosaks II osa *Adagio* oma imeilusa materjaliga – üleminek pärast kadentsi repriisile on mainitud salvestisel Vavilovil geniaalselt teostatud. Kõige rohkem vajaks ehk „abidirigenti“ rondo, sest rondo teema kipub ikka enne järgmist tulemist aeglaseks jääma ja kohati on lausa kuulda, kuidas solist oma materjaliga seda ennetab ja juhatab orkestri *tutti* sisse mõningase kiirendusega (rondo takt 293). Samas võiks vaieldaritmuto üle kaks takti (332 – 333) enne viimast rondo teemat, seda enam, et partituuris

ma seda ei näe. Tõsi küll, partituure ja noodimaterjale on erinevaid ning kõik nad on ju suhteliselt „õiged“. Minu käsutuses oleva Petersi kirjastuse taskupartituuri lõpust leiame seitsmel leheküljel vähemalt 250 kommentaari, mis juhivad tähelepanu erinevustele erinevates väljaannetes, sh eespool nimetatud artikulatsioonimärkidele, nii et on, kust valida variante teosega põhjalikuks tegelemiseks.

Serenaad B-duur salvestati 7.–9. märtsil 2007. Teose esimene osa *Largo*. *Allegro molto* üllatab kuulajat esialgu oma kölamassiivsusega, aga kohe seejärel läbipaistvuse ning ootamatute värvidega. Nagu ikka tekitavad küsimusi erinevad noodiväljaanded; ma ei usu, et muusikud ei märka sissejuhatuses *piano*-märki akordide lahendustes või et nende tähelepanu sellele ei juhitu. Teisalt mõistan suurepäraselt, et sellise kolmeteistkümmeliikmelise puupilliansambli *piano* on suhteline mõiste, mida üks keelpillimängija ei pruugi kohe ära tunda. Seevastu on järgnevas *Allegro molto*'s suurepäraseid episoode, eriti need imepärasest tämbrites *piano*'d ja *forte-piano*'d kahe klarneti ja kahe bassettsarve esituses, kus partituur muutub kaherealiseks ja muusika taandub neljahäälseks. II osa *Menuetto* on erandlikult kahe trioosaga ning needki erinevate karakteritega ja äärmiselt põneva materjaliga vastukaaluks standardsele *da capo* menuetile. Osas oli mitu suurepärasest soolot fagotilt (Peeter Sarapuu), oboelt (Nils Rõõmussaar) – ja jälle neilt neljalt imepäraselt klarnetilt (2Cl ja 2 C.bs): Toomas Vavilov, Madis Kari, Hannes Altrov ja Meelis Vind. III osa *Adagio* on kindlasti sisuliselt kulmineerivam, kui neid nii isepäiseid osi saab üldse tsüklis kõrvutada. Fantastilised soolodialoogid Vavilovilt ja Rõõmussaarelt ning sekka veel bassettsarv Meelis Vindi esituses. Suurepärasest *piano*'t valdav ansambel, kui alguse saatefunktsioonis bassid väl-

ja arvata. Ei teagi, miks soovis Mozart näha seal madalas registris dubleerituna kahte metsasarve, kahte fagotti ja kontrafagotti – katsi siis *piano*'s edasi elada! IV osa *Menuetto*. *Allegretto* on just nimelt *allegretto* ja arvan, et mitte juhuslikult. See osa võiks aga siiski erineda eelmisest menuetist ja ka trio-osad (jälle kaks) oleksid täiesti oma näoga, kui väljuda standardsest tempost. Serenaadi V osa *Romanze*. *Adagio*. *Allegretto*. *Adagio* on omapärase vormiga romanss, mis paistab välja juba tempomärkidest. Nii häälestuse kui ka strihhide poolest on päris raske just *Adagio*-osa, ja ega see ju päris perfektne lõpuni olegi. On üsna arusaadav, miks on nii oboel kui ka kontrafagotil, rääkimata klarnetitest, – keeruline koos mängida aeglasel tempos äärmiselt vertikaalitäpsust nõudvat (ehk pillimeeste keeles „ühtlase atakiga“) kolme lühikest kaheksandikku, kuid nii on üldiselt tavaks. VI osa *Tema con variazioni* ning lõpuks VII osa *Rondo*. *Allegro molto* on rahvalikult lustlikud ja viimane vastavalt ajastule moekalt türgipärane. Mida rohkem nooditeksti on ansambli mängida, seda rohkem üleolekut on esituses; mida hõredam on faktuur, seda põnevam on resultaat. Samas juhtub sekka ka vältimatuid pisi-viperusi. Kuid lugejal ei maksaks arvata, et need viperused on jõhkvalt kuulda ja võib-olla et rikuvad üldmuljet. Absoluutselt mitte, tegemist on suurepärase heliplaadiga nii esitatava loomingu kui ka esitajate meisterlikkuse seisukohalt. Peab muidugi ütlema, et „Gran Partita“ läbikuulamine on üsnagi „grand“ pingutus, kuid seda ei pea ju tegema järjest, sest teosed, mida siin osadeks nimetatase, on eraldi vägagi mõnusad kuulata. Kokku on see õnnestunud, ülimeeldiv jõulumuusika nii nautimiseks kui taustaks, kuidas keegi soovib. Ei ole sugugi vähe tähtis, et helirežissöör on Mairo Maadik, sest see nimi tähendab oma ala kvaliteedimärki.